

Vianočné sviatky počas totality

Snaha Komunistickej strany Československa o dôslednú ateizáciu spoločnosti kráčala počas obdobia rokov 1948-1989 ruka v ruke so zámerom zmeniť spôsob slávania rôznorodých sviatkov a výročí podľa aktuálnych potrieb a zámerov vládnucej strany. V zakladajúcom období komunistického režimu (1948-1953) sa dotkla aj jedných z najobľúbenejších sviatkov roka – Vianoc. Detské predstavy o Ježiškovi museli ustúpiť novo presadzovanému vzoru sovietskeho Deda Mráza, z vianočných výjavov sa mali pod tlakom nutnosti vytratiť bacuľatí anjeli či Traja králi. Ako vyzerala propaganda verzus realita ukáže vo svojej prednáške hosť na Stretnutiach s minulosťou v Thurzovom dome.

Stredoslovenské múzeum – kultúrna inštitúcia Banskobystrického samosprávneho kraja pripravila pokračovanie cyklu prednášok Stretnutia s minulosťou. November bude patriť historičke Zuzane Hasarovej, ktorá sa špecializuje na komunistický režim v Československu a pôsobí na Katedre histórie FF UKF v Nitre. 27. novembra o 17:00 h sa v Thurzovom dome pozrieme, kam zmizli anjeli, betlehemska hviezda či Ježiško v čase vládnutia Komunistickej strany Československa.

Nový režim, ktorý začal svoju éru datovať od 28. februára 1948, sa nijako netajil zámermi minimalizovať vplyv cirkvi v krajine. Ani Komunistická strana Československa (ďalej KSČ) si však nedovolila „zrušiť“ Vianoce. Namiesto toho sa pokúsila o ich premenu na také, v ktorých viac nebude miesta pre spiritualitu, kresťanské zvyky či odkazy na prvorepublikové tradície.

„V prvom rade mal, podľa predstáv vládnucej moci, zmiznúť hlavný symbol Vianoc – Jezuliatko v jaslíčkach. Na základe jeho „vymazania“ potom vznikla téza, že ak neexistuje malý Ježiško, potom nemôže – resp. nikdy ani nemohol – existovať dospelý Ježiš ako ten, ktorý nadeľuje darčeky. V boji proti nemu sa KSČ rozhodla v prvom rade zamerať na najmladšie ročníky, na deti. Z pultov kníhkupectiev boli sťahované publikácie pre najmenších, ktoré prezentovali „minulú“ podobu Vianoc. Prednáška sa zameria na analýzu spôsobu slávania vianočných sviatkov v Československu v rokoch 1948-1989. Hlavný dôraz bude klásť na podoby a premeny, ktorými sviatočné ríty v zmienenom období prešli a ukáže vplyv ideológie a propagandy na postupy pri prezentovaní tohto obdobia“, oboznamuje historička Zuzana Hasarová.

Postava Ježiša Krista sa v tomto období mala stať „personou non grata“ v každom smere. Jeho zakomponovanie do vianočných kolied spôsobilo, že mnohé z nich boli na konci 40. a na začiatku 50. rokov 20. storočia zakázané. Problémom boli i vianočné piesne, ktoré mali podľa režimu tzv. žobravý podtón.

Platila totiž téza, že v novej ére, do ktorej Československo v roku 1948 vstúpilo, už nie je potrebné o nič prosíkať – obyvateľ si môže všetko zabezpečiť sám, pretože má na to dostatok príležitostí a zdrojov.

Namiesto Ježiška, Dedo Mráz

Dedo Mráz, už tradične spájaný so ZSSR a s ruskou kultúrou, mal v skutočnosti korene v slovanskej mytológii. Obraz starého deduška, tak, ako ho poznáme dnes, sa kreoval postupne, až do 20. storočia. Celoštátna akcia príchodu Deda Mráza do Československa – ako postavy, ktorá mala suplovať sv. Mikuláša i Ježiška v jednom – sa konala v roku 1951. K podujatiu vznikol inštruktážny materiál – aby nedochádzalo k žiadnym omylom. Spísaný bol aj zoznam odporúčaných masiek, v ktorých mohli deti z materských a základných škôl vítať Deda Mráza. Z niečoho, čo malo mať pre deti rozprávkový, hravý charakter, sa tak v roku 1951 stala prísne organizovaná, silno propagandistická záležitosť.

„Aj napriek všetkej snahe organizátorov sa však zdá, že prvé ročníky Deda Mráza v Československu neboli veľmi úspešnými. Situácia s Dedom Mrázom prakticky len odzrkadľovala celú snahu štátostrany o zmenu vianočnej symboliky. Aj keď sa komunistický režim snažil v priebehu pár rokov zmeniť zaužívané tradície a vymazať starý, preň „nepohodlný“ ráz sviatkov, mnohé z rodín i naďalej v súkromí svojich príbytkov rozkladali miniatúrne betlehemy a spievali „zakázané“ koledy. Tie začali na verejnosti opäť zaznievať až v 80. rokoch 20. storočia – v tom istom období, ako sa i oficiálne médiá opäť vrátili k spájaniu Vianoc s postavou Ježiša Krista“, uzatvára Zuzana Hasarová.

Životopis/predstavenie mňa a mojej práce:

Zuzana Hasarová je absolventkou jednodoborového študijného programu „história“ na Katedre histórie Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, kde v roku 2016 obhájila aj svoju dizertačnú prácu. Špecializuje sa na komunistický režim v Československu, s dôrazom na jeho zakladateľské obdobie. Skúma oblasť festivity, dobovej propagandy, kultúrnych dejín a problematiku československo-sovietskych vzťahov v 2. pol. 20. storočia. Od septembra 2016 vedie prednášky a semináre na Katedre histórie FF UKF v Nitre z oblasti (česko-)slovenských a svetových dejín druhej polovice 20. storočia. Pravidelne sa zúčastňuje medzinárodných konferencií a výskumných pobytov, je autorkou viacerých vedeckých štúdií a odborných článkov publikovaných doma i v zahraničí. Venuje sa tiež popularizácii histórie prostredníctvom písaného slova, prednášok pre verejnosť a organizovania workshopov pre deti a mládež.

Mgr. Dana Kurtíková

PR manažér Stredoslovenského múzea

email: kurtikova@ssmuzeum.sk

mobil: +421 911 055 330

tel.: +421 484 125 897